

Вивчаючи нову надію, ми йдемо впродовж цього часу до Нової Землі.

І підносимо ми Тебе, давня земле, як плід любові поколінь...

Іоанн Павло II

Пам'ять і тотожність, Краків 2005, 80.

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

Регіональна мовна спадщина Люблінщини етнічного характеру: Словник говорів Люблінщини (VI-XII томи) з лексикографічною, картографічною, іконографічною та звуковою документацією

Проект реалізовано в рамках програми Міністерства науки та вищої освіти під назвою: «Національна програма розвитку гуманітарних наук на підставі рішення № 0125 / NPRN7 / H11/86/2018 – у 2018-2023 роках».

Керівник проєкту: проф. Галіна Пельц

Метою проєкту «Регіональна мовна спадщина Люблінського регіону етнічного характеру: Словник говорів Люблінщини (томи VI-XII) з лексикографічною, картографічною, іконографічною і звуковою документацією» (реалізованого на підставі договору № 0125/NPRN7/H11/86/2018, укладеного з Міністерством науки та вищої освіти), включеного до модулю «Національна спадщина» – пріоритетний напрямок досліджень «Культурна, мовна та історична спадщина етнічного і регіонального характеру» є збереження і фіксація зникаючої, мовної та культурної спадщини Люблінського регіону як важливого сегменту національної спадщини, а також розробка унікального джерельного засобу регіонального та етнічного характеру, важливого не тільки для Люблінського регіону, а також для польської культурної спадщини, що служила його охороні, поширенню і включенні до живої традиції національної культури.

Результатом проведених досліджень стане кільканадцять тисяч словникових одиниць, зібраних в тематичному порядку в семи томах. Це завершення багаторічних документально-лексичних досліджень, метою яких було збереження мовної спадщини Люблінського регіону, проведених керівником проєкту. Це довгострокова робота, яка триває і орієнтована на 12 томів. На сьогоднішній день вийшло 5 томів, розроблених керівником проєкту.

Територією досліджень є Люблінщина в межах воєводства до 1975 р. (зі змінами в 1999 році) як місце контактів діалектів, мов і культур, в тому числі мовних явищ малопольських, східнослов'янських (в основному, українських) і мазовецьких. Мовна і

культурна багатодільність регіону – це один з аргументів на користь необхідності продовження роботи над словником, який у своєму припущенні є відображенням складності говорів Люблінського регіону і говірковою картиною етнічної спадщини. В умовах глобалізації, а й тенденцій до збереження різноманіття мов і культур в Європейському Союзі, *Словник* вписується в збереження мовної спадщини регіону, що подається не тільки як міст між Сходом та Заходом але також Європейським Союзом і Східною Європою.

Тематичний порядок *Словника говорів Люблінщини* такий:

Том 6. Продукти.

Том 7. Одяг та взуття. Прядіння льону і плетіння полотна.

Том 8. Людина і сім'я. Гігієна і хвороби. Побутова техніка та домашні роботи.

Том 9. Простір села і рельєф поверхні. Соціальне, професійне та релігійне життя.

Том 10. Обрядовість і побутові звичаї.

Том 11. Метеорологія і астрономія. Час, міри, ваги, дії, кольори

Том 12. Доповнення до томів I-XI. Індекс слів-паролів. Діалектні тексти

Окремим виданням буде підсумкова праця: *«Лексична спадщина як визначник ідентичності Люблінського регіону»*.

Діалектні словники є одним з основних способів представлення діалектного матеріалу і його інтерпретації. *«Словник говорів Люблінщини»* вписується в ці рамки. Документує та інтерпретує діалектну лексику пограниччя з його мультикультурністю, мовно-культурними та міжмовними внутрішньомовними інтерференціями: польсько-українською, польсько-білоруською та польсько-українсько-білоруською. Словник носить тематичний характер. Поєднує в собі унікальні риси документу з лексикографічною інтерпретацією, діалектно-етнолінгвістичним матеріалом і методами лінгвістичної географії, з використанням карт, фотографій і широких контекстів (висловлювання жителів сіл, які показують як слово функціонує в мовній системі, яким чином оцінюється, яке його культурне та побутове оточення, соціальний статус і важливість і корисність десигнату. Новинкою є використання атласних технік та іконографії, вплетених у словникове гасло (заголовне слово).

Стаття гасел складається з наступних елементів:

1. Словникове гасло і його значення у формі дефініції з реальним значенням.
2. Ілюстрація – кольорова фотографія десигнату.
3. Контексти виникнення слова.
4. Джерела
5. Географія слова з мовною картою.
6. Флексійні явища і фонетичні варіації.
7. Посилання на синоніми та гетероніми

У зв'язку з прагматичним характером словника, гасло пишеться орфографічно, а його форма зводиться до загальнопольської. Він забезпечений контекстами з використанням стандаризованого й уніфікованого орфографічного запису, але з урахуванням фонетичних, морфологічних і синтаксичних властивостей говірок люблінського регіону. Словник, у відповідності до прийнятого методологічного наміру, має недиференційний характер і враховує всі лексичні засоби жителів традиційного

люблінського села, тобто як слова і їх типово діалектні значення, так і загальнопольську лексику, вилучення якої зробило б біднішим образ давнього і сучасного села, втрачаючи при цьому суть десигнату і достовірність оцінки навколишнього світу.

«Словник говорів Люблінщини» – це інноваційний науково-дослідний проєкт, який має особливе значення для захисту і збереження говірок, що вписується в захист нематеріальної культурної спадщини регіону, з його дослідженням, збереженням, захистом, популяризацією і передачею майбутнім поколінням. У вступі Конвенції ЮНЕСКО 2003 (пункт 1.4) зазначено, між іншим, традиції та усні перекази, в тому числі мова як носій нематеріальної культурної спадщини. У ці рамки вписується реалізація «Словника» з лексичним засобом Люблінського регіону, який є особливим видом національного блага, яке треба доглядати та захищати.

Словник поєднує в собі цінність документа з науковою та аксіологічною цінністю, збагачуючи і систематизуючи стан знань про говірки Люблінщини як спадщину особливого значення, а також дидактичну, яку слід використати в регіональній освіті молоді. Він вже є і надалі буде вимірюваним і важливим інструментом у формуванні «регіонального бренду» та популяризації Люблінського регіону. Існує велике зацікавлення цим «Словником» школами, центрами регіональної освіти, а також владою Люблінського воєводства та засобами масової інформації. Подальша робота над «Словником» викликана великим суспільним інтересом не тільки з боку фахівців-діалектологів, а й етнографів, народознавців, соціолінгвістів, соціологів, етнологів, народних творців і звичайних користувачів мови. Повна лексикографічна документація сприятиме збереженню зникаючої мовної спадщини регіону, посилить мовну свідомість жителів, виконуючи не тільки наукову, освітню та аксіологічну функції, але також дасть змогу вивчити толерантність і чутливість на багатство, приховане в різноманітності та інакшості. «Словник», створюючи своєрідний музей слова і свого роду міст між поколіннями, дозволяє краще зрозуміти спадщину предків і народну культуру Люблінського регіону.

Люблінщина – це простір прикордонної зони з інтерференцією не тільки рідних мовних, але також польсько-східнослов'янських властивостей. Лексичний засіб цього регіону відображає зону проникнення і єднання культур, релігії та побуту Сходу і Заходу, а також показує специфіку прикордоння як свідчення минулого і складних окремих і групових доль, вписаних в ідентичність місця і часу. Таким чином, публікація регіонального лексичного засобу цієї території має вимірну не тільки сентиментальну, але також і утилітарну цінність – дидактичну, свідому і тотожну, з можливістю застосування в інших галузях науки. Вміщені в «Словнику» слова і контексти, їх використання можуть знайти нове життя і використовуватися для подальшого вивчення відносин мова-культура. Для вчених будуть джерелом методологічних знань з можливістю використання словникового гасла як лексикографічного інструменту, заснованого на основі атласних методів, поєднаних з етнолінгвістичним та етнографічним описом.

Словник вписується в захист зникаючих мов і їх різновидів, збереження для науки цінної галузі досліджень, якими є мова і культура рідного регіону, в тому числі тематичних вже екзотичних шарів для молодого покоління. Це наукова документація

про зникаючий світ колишнього села, який безповоротно пропадає разом з відповідною культурною спадщиною. Висловлювання жителів села – це оригінальні свідчення минулого і великий діагностичний матеріал з широкою культурною матеріальною і нематеріальною спадщиною, який дозволяє описати історію поколінь і показати метаморфози сільської ідентичності.

Завдяки грантовій підтримці, багатство світу пограниччя з мультикультурністю Люблінського регіону може бути представлено в повному обсязі. Можлива є повна лексикографічна, іконографічна, картографічна і звукова документація з експонуванням матеріалу і його науковим опрацюванням, але також з додатковими демонстраціями і перекладами на англійську та східно-слов'янські мови і перевиданням чергових томів «*Словника говорів Люблінщини*» в цифровій і паперовій версіях.

Переклад на українську мову: Марек Олейнік